

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Avilés J.M., Sánchez J.M. & Parejo D. 2001. Breeding rates of Eurasian Kestrels (*Falco tinnunculus*) in relation to surrounding habitat in southwest Spain. J. Raptor Res. 35: 31-34.

Nestkastbezetting, legdatum, legselgrootte noch broedsucces varieerden tussen zeven habitats, van braak tot graanvelden, eikenbos, olijfboomgaarden, begraasde velden, geïrrigeerde akkers of ruig land met struiken. Indien gebieden met lage dichtheid uit de analyse werden verwijderd, ontstonden wel significante verschillen. Torenvalken in grasland hadden dan grotere legsels en een beter broedsucces dan vogels in graanakkers (Conservation Research Group, Departement of Zoology, University of Extremadura, Badajoz E-06071, Spain).

Barton N.W.H. & Houston D.C. 2001. The incidence of intestinal parasites in British birds of prey. J. Raptor Res. 35: 71-73.

Van 6 roofvogelsoorten (n=379 ex.) werd het darmkanaal getest op voorkomen van parasieten. Slechts 20% van de individuen had een of meer darmparasieten, zonder verschillen tussen soorten. Alleen Haviken lieten een verband zien tussen infectiegraad en vet (magere beesten hadden meer parasieten); bij Buizerd hadden vogels met weinig vet meer parasieten (vooral nematoden). De overige soorten lieten zo'n verband niet zien, mogelijk een gevolg van de kleine steekproeven? (Ornithology Group, Institute of Biomedical and Life Sciences, Graham Kerr Building, Glasgow University, Glasgow, G12 8QQ, Scotland, UK).

Bengtsson D. & Jonzén N. 2001. Höstflyttning av ängshök *Circus pygargus* och brun kärrhök *C. aeruginosus* på Ölands södra udde. Ornis Svecica 11: 1-6.

Najaarstrek van Grauwe en Bruine Kiek, zoals verzameld in 1972-98 op Ottenby in Zweden. Mediane datum van passage van Grauwe mannetjes was 19 augustus (n=111), van vrouwtjes 16 augustus (n=76) en van vrouwtjes/juvenielen 17 augustus (n=44). Van mannetjes, vrouwtjes en juveniele Bruine Kieken was dat resp. 4 september (n=47), 24 augustus (n=120) en 30 augustus (n=526). Het percentage juvenielen ontliiep elkaar weinig tussen Ottenby en Falsterbo: resp. 64 en 56% voor de Grauwe Kiek en 75 en 77% voor de Bruine (Ottenby Bird Observatory, Pl 1500, SE-380 65 Degerhamn, Sweden).

Boele A. & Witkamp C. 2001. Territoriale Blauwe Kiekendief langs de Lek. Kruisbek 44 (3): 1-7.

Beschrijft uitgebreid aanwezigheid en activiteiten van mannetje Blauwe Kiekendief langs de Lek tussen Willige Langerak en Dertienmorgenwaard (6.5 km uit elkaar). Tijdens ruim zeven weken aanwezigheid (19 maart-24 juni) werd hij slechts 1x met een vrouwtje gezien. Hij sleepte ook met nestmateriaal en voedsel, en baltste; er werden echter geen aanwijzingen voor een legsel gevonden.

Camiña A. 2001. Update on the use of poison in the environment in Spain. Vulture News 44: 34-35.

Gifmisbruik in Spanje neemt toe, vooral sinds 1996. Het wordt legaal gebruikt om kraaiachtigen, rode patrijzen en konijnen te decimeren, maar illegaal tegen predatoren. De redenen zijn velerlei: toenemende wil om predatoren te elimineren op landgoederen waar veel wordt gejaagd, bescherming van vee tegen wolven en toenemend gebruik van pesticiden voor andere doeleinden (sinds Spanje in de EG zit, volgt het land dezelfde treurige ontwikkeling in de landbouw als in West-Europa, leidend tot gifverslaafde boeren en uitroeiing van alles wat onwelgevallig is). In 1989-99 werden 566 Vale -, 391 Aas-, 112 Monniks- en 7 Lammergieren als vergiftigd geregistreerd; in januari-november 2000 waren dat er al resp. 130, 39, 14 en 0. Hierbij zijn nog niet een viertal grote gifincidenten verdisconteerd, onder meer in de provincie Soria in Noord-Spanje. Het meest gebruikte gif is carbofuran.

Caudell J.N. & Riddleberger Jr., K.A. 2001. Management of nonreleasable raptors for conservation education programs. J. Raptor Res. 35: 49-57.

In tegenstelling tot Nederland, waar roofvogels die niet meer kunnen worden opgelapt afgemaakt moeten worden, gaan deze in de USA het educatiecircuit in. Dit artikel behelst een overzicht van de omstandigheden waaronder deze kneuzen worden gehouden. Slechts 7% was onder beroerde omstandigheden gehuisvest, de rest voldeed aan eisen gesteld door staats- of federale overheden. Bevat tevens overzicht wat de roofvogels als voer kregen aangeboden (JNC, Jack H. Berryman Institute, Utah State University, 5210 Old Main Hill, Natural Resources Rm. 206, Logan, UT 84322-5210, USA).

Corso A. 2000. Teilalbinotischer Rotfußfalken *Falco vespertinus* mit Merkmalen eines Amurfalken *F. amurensis*. Limicola 14: 216-219.

Een partieel albino-Roodpootvalk, die veel weg zou hebben van een Amoervalk (Via Camastra 10, I-96100 Siracusa, Italy).

Corso A. 2000. Identification of European Lanner. Birding World 13: 200-213.

Onmisbaar artikel voor wie Lannervalken op naam wil brengen, inclusief identificatie van ondersoorten (*feldeggii*, *erlangeri*, *biarmicus* en *tanypterus*, maar niet *abyssinicus*). Zie ook verhaal in Limicola, waar tevens aandacht voor ecologie.

Corso A. 2001. Biologie, Verbreitung und Bestimmung des Lannerfalken *Falco biarmicus* in Europa. Limicola 15: 1-41.

Overzichtsartikel met nadruk op herkenning van ondersoorten, leeftijden en geslachten van Lannervalken. Rijkelijk geïllustreerd met foto's (hand, vrijzittend en -vliegend) en geschilderde kleurplaten (door Marco Preziosi) die ook in Birding World 15 (2000): 200-213 hebben gestaan.

Corso A. & Monterosso G. 2000. Eine unbeschriebene dunkle Variante des Baumfalken *Falco subbuteo* und ihre Unterscheidung vom Eleonorenfalken *F. eleonora*. Limicola 14: 209-215.

In het Silageberge in Calabrië (Zuid-Italië) werden tijdens een studie van een broedpopulatie sinds 1989 tien donkere, juveniele Boomvalken gezien die leken op de donkere fase van de Eleonora's Valk, allemaal in juli en augustus. Curieus dat het

alleen bij juvenielen is gezien, en alleen in deze regio. Tekeningen verduidelijken het kled, en geven vergelijkingen met donkere Eleonora's.

Curio E. 2001. Wie Vögel ihr Auge schützen: Zur Arbeitsteilung von Oberlid, Unterlid und Nickhaut. J. Orn. 142: 257-272.

Vogels hebben meerdere oogleden. Het laten zakken van het bovenste ooglid (dikker dan het onderste) dient ter bescherming van het oog (soms in combinatie met het volledig sluiten van het oog), het onderste wordt door de meeste soorten gebruikt tijdens de slaap (uilen doen dan beide dicht, papegaaien en kolibries het bovenste). Het derde ooglid, dat razendsnel van voren schuin naar achteren dichtgaat, wordt ter reiniging van het oog gebruikt, maar dient tevens als bescherming voor het oog. Van weinig soorten is het gebruik van de oogleden goed beschreven, noch is veel bekend over de functie ervan (Eberhard.curio@ruhr.uni-bochum.de).

DeCandido R., Allen D. & Bildstein K.L. 2001. The migration of Steppe Eagles (*Aquila nipalensis*) and other raptors in Central Nepal, autumn 1999. J. Raptor Res. 35: 35-39.

Telling van doortrekkende roofvogels in 27 oktober-4 november 1999 in Centraal Nepal, op exact dezelfde plaats waar ik in 1984 (en Frank de Roder in 1985) roofvogeltrek telde. Vooral voor Steppenarenden een belangrijke passage, met een overwegend oost-west lopende trekrichting. Deze vogels overwinteren waarschijnlijk grotendeels in India. In totaal zijn op deze locatie nu 21 soorten roofvogels trekkend gezien. Niemand heeft tot nu toe de hele trekperiode geteld. Iets voor een WRN-er met tijd? (KLB, Hawk Mountain Sanctuary, 1700 Hawk Mountain Road, Kempton, Pennsylvania 19529, USA).

Dekker D. 2001. Een Hollandse woudloper in Canada. Bosch & Keuning, Baarn. 224 pp. Softback, ingenaaid. ISBN 90 246 0601 1. Prijs f 34.70.

In de late jaren vijftig emigreerde Dick Dekker naar Canada, het land waar nog rust en stilte en ongerepte natuur was. Roofvogelaars kennen hem van publicaties over jachtmethoden en -succes van Slecht- en Giervalken. Dit boek beschrijft echter zijn belevenissen in de wildernis van Alberta, en vooral zijn ontmoetingen met mensen, beren, wolven, herten en andere grote dieren. Een katern met kleurenfoto's geeft een fraaie indruk van het gebied en zijn bewoners. Vogels komen zijdelings ter sprake. Interessant is zijn beschrijving van de opkomst van massarecreatie in natuurreservaten waarvan de nadelige invloed een cumulatief effect heeft op flora en fauna en het steeds moeilijker wordt rustgebieden in stand te houden (zie ook de evocatieve aanklacht van Edward Abbey in *Desert solitaire*, een klassieker). De ultieme variant hiervan is overigens in Nederland te vinden, met als summum Staatsbosbeheer dat - niet geplaagd door enige veld- en literatuurkennis- de laatste minieme restjes rust inrichten voor massarecreatie. Aan de positieve kant staat de geleidelijke verandering in houding van overheid en bevolking in Canada ten aanzien van roofvijanden. Werden deze tot ver in de jaren zestig uitgeroeid (met geweer, vergif, klem), tegenwoordig zijn ze -althans in reservaten- betrekkelijk veilig. Dick Dekker heeft nog meegemaakt dat in goed vertrouwen doorgespeelde informatie over het voorkomen van wolven werd misbruikt door de boswachter om gif uit te leggen

(overigens wel aanleiding een club voor wolvenliefhebbers op te richten; heden ten dage houden alleen al in Algonquin 10.000-en toeristen 'huilexcursies'!). Voor wie er oog voor heeft, is er nog veel te genieten in Canada. Met als bonus het gevaar door een beer een kopje kleiner te worden gemaakt. Kijk, zo'n primaire prikkel ontbreekt in Nederland te enen male; wij moeten het doen met teken, muggen en dazen.

DeLong J.P. & Gessaman J.A. 2001. A comparison of noninvasive techniques for estimating total body fat in Sharp-shinned and Cooper's Hawks. J. Field Ornithol. 72: 349-364.

Drie rechtstreekse methodes ter schatting van het totale lichaamsvet (vetscore, conditie-index, multiple regressie van externe morfologische variabelen) verklaarden 82% van de variatie daarin bij twee Accipiter-soorten. Alle methoden moesten rekening houden met soort, leeftijd en geslacht. Net als met een indirecte methode (verschil echt en vetvrij gewicht) waren deze methoden niet exact genoeg. Stellen voor gebruik te maken van multiple regressie om aan de hand van gewicht en tarsuslengte het totale lichaamsvet te schatten. Voordeel is dat je gebruik maakt van exacte maten (in tegenstelling tot vetscore, die nogal subjectief is), terwijl je een glijdende schaal hebt (in plaats van categorieën, zoals bij vetscore) van het totale lichaamsvet (2314 Hollywood Ave NW, Albuquerque, New Mexico 87104, USA).

Dewey S.R. & Kennedy P.L. 2001. Effects of supplemental food on parental-care strategies and juvenile survival of Northern Goshawks. Auk 118: 352-365.

13 nesten van Haviken werden van extra voedsel voorzien en vergeleken met 13 controle-nesten voor wat betreft gewicht van het vrouwtje, aanwezigheid van het vrouwtje bij het nest, gewicht en grootte van nestjongen en overleving van nestjongen. De vrouwtjes van experimentele nesten waren gemiddeld zwaarder en bleven dichter bij het nest in de late nestjongenfase en daarna dan vrouwtjes die niet werden bijgevoerd. Nestjongen van bijgevoerde nesten waren significant zwaarder dan die op controlenesten, maar de auteurs hebben mannen en vrouwen op één hoop gegooid zonder duidelijk te maken of de sexratio in beide groepen gelijk was (zo niet, is een verschil in gewicht sowieso aan de orde). De overlevingskansen na het uitvliegen van bijgevoerde jongen was significant beter in 1997, maar niet in 1996. Deze bevindingen zouden suggereren dat voedsel geen beperkende factor is in het reproductiesucces, althans op jaarbasis. Erg overtuigend vind ik dat niet (zie boven). Evenmin is gekeken wat het effect is van vrouwtjes die langer bij de nesten rondhangen; levert dat een lager predatierisico op, en zo ja waarom is dat niet gekwantificeerd (sdewey@fs.fed.us).

van Dijk J. 2001. Broedsucces roofvogels Zwolle: jaarverslag 2001. Werkgroep Roofvogels Zwolle, Zwolle. 37 pp. (Mgr. Nolenslaan 19, 8014 AS Zwolle).

Wel zo'n beetje het snelheidsrecord verslaglegging: eind augustus komen met de tellingen en broedresultaten van roofvogels in een werkgebied van 150.000 ha. Menig dikbetaalde club kan hier een puntje aan zuigen. Er werden 4 Bruine Kieken, 3 Haviken, 16 Sperwers, 52 Buizerds, 34 Torenvalken en 10 Boomvalken gevonden, nesten gecontroleerd op legselgrootte en jongental (inclusief ringen, wegen en meten), mislukkingsoorzaken bijgehouden (waaronder diverse gevallen van

vervolging) en voedselresten op naam gebracht. Zeer uitgebreid, voorzien van foto's en kaarten. Voor het eerst ook poging gedaan de uilen te karteren. En alles netjes op nestkaart gezet. Bravo!

Fargallo J.A., Blanco G., Potti J. & Viñuela J. 2001. Nestbox provisioning in a rural population of Eurasian Kestrels: breeding performance, nest predation and parasitism. *Bird Study* 48: 236-244.

De populatie Torenvalken steeg van 23 naar 55 paren als gevolg van het aanbieden van nestkasten. Paren nestelend in natuurlijke nesten begonnen later met de eileg dan nestkastbewoners (waarschijnlijk een habitatkwestie). Wanneer alleen naar succesvolle paren wordt gekeken, produceerden nestkastbewoners meer jongen dan paren broedend in gebouwen of op hoogspanningsmasten. De natuurlijke nesten kenden een hoger predatierisico. Aan de andere kant waren nestkastjongen zwaarder met parasieten (*Carnus hemapterus*) geïnfecteerd (juafar@hotmail.com).

Frey R., Albert R., Krone O. & Lierz M. 2001. Osteopathy of the pectoral and pelvic limbs including pentadactyly in a young Kestrel (*Falco t. tinnunculus*). *J. Orn.* 142: 335-366.

Ontwikkelingsstoornissen in botgroei van vleugels en poten van een jonge Torenvalk worden nauwgezet (je zou bijna zeggen: op 19de- eeuwse wijze) beschreven, compleet met foto's en uiterst gedetailleerde tekeningen van skelet en spieren. Een feest voor de morfologisch angehauchte roofvogelaar (frey@izw-berlin.de).

van Geneijgen P. 2001. Broedresultaten van de Slechtvalk in Nederland in 2001. Slechtvalk Nieuwsbrief 7(1): 2-6.

Er waren 8 broedgevallen: Geertruidenberg, Geleen, Buggenum, Eemsmond, Nijmegen, 2x Hollands Diep en Maasvlakte, dus 1 meer dan in 2000. Legselgrootte was 2x 3, 5x 4 en 1x 5 (alle eerste legsels), het legbegin varieerde van 23 februari tot 5 april (gemiddeld 12 maart, n=7). Van de 35 eieren kwamen er 9 niet uit (waaronder het 5-legsel). In totaal 20 jongen uit (13 mannetjes, 7 vrouwtjes). Alleen de 2 van Nijmegen werden niet geringd. Over 1990-2001 zijn nu slechts 7 van de 90 jongen ongeringd uitgevlogen. Van de huidige 17 broedvogels zijn er 4 geringd: 1 vrouw als nestjong in Nordrhein-Westfalen, 1 vrouw als nestjong in noordelijk Baden-Württemberg en 1 vrouw als adult bij Nijmegen; vogel 4 is van onbekende herkomst.

Goar J.L. & Rytkowski T. 2000. Reproduction de l'aigle royal *Aquila chrysaetos* au Mali. *Alauda* 68: 327-328.

Beschrijft broedgeval van Steenarend in bergachtige streek in Adrar Thirharhar. Het nest op een klein klif bevatte veel oud nestmateriaal en was dus al geruime tijd in gebruik. Leeftijd van oudste van twee jongen werd op 12 januari 2000 geschat op 12-14 dagen (legsel ongeveer midden november gelegd) (J.-LG, F-11330 Villerouge-Termenès, France).

Gronert A. 2001. Torenvalken moeten kast afstaan aan Nijlganzen. De Windbreker 2001: 24.

Nestkast aan Belkmerweg ten zuiden van Burgervlotbrug (Noord-Holland); jarenlang bezet door Torenvalken, in april 2001 uitgebreide ruzie met Nijlganzen die aan langste eind trokken en 7 eieren legden in kast. Eieren kwamen niet uit (wel

bevrucht). Torenvalken verkasten naar naburige nestkast, brachten 4 jongen groot nadat nest van kauwen uit kast was verwijderd door eigenaar.

van 't Hof R. 2001. Slechtvalk komt om in het verkeer. *Slechtvalk Nieuwsbrief* 7(1): 7.

Een overwinterend vrouwtje, met mogelijk De Dikke Toren van Zierikzee als roestplaats (8 km van vindplaats), werd aangereden toen ze met een geslagen scholekster de dijk overvloed bij de Slikken van Viane (eerste week maart 2001).

Jenkins A.R. 1998 (uitgekomen 2001). Soaring into the future: a report on the structure and activities of Raptor Conservation Group, with some ideas for the way ahead. *Journal of African Raptor Biology* 13: 2-9.

Interessant te lezen hoe onze zuidelijke tegenhangers roofvogelbescherming aanpakken. De schaal waarop is wel even andere koek dan in ons land. Zo ook de problemen waar ze mee te kampen hebben: van grootscheepse habitatdestructie tot elektrocutie, gebruik van gif en bevolkingsgroei. Enkele grote successen werden bereikt met het Kalahari-project (educatie boeren), contacten met elektriciteitsmaatschappijen, broeden en monitoring van Martial Eagles op hoogspanningsmasten in de Karoo, transecttellingen in de Karoo, jaarlijkse tellingen van overwinterende Kleine Torenvalken (drastisch afgenomen), educatie en rehabilitatie.

Kenward R.E., Hall D.G., Walls S.S. & Hodder K.H. 2001. Factors affecting predation by buzzards *Buteo buteo* on released pheasants *Phasianus colchicus*. *J. Appl. Ecol.* 38: 813-822.

Aan de hand van 136 gezenderde Buizerds, prooiresten in 40 nestgebieden, waarnemingen van 10 jachtopzichters en vegetatiekarteringen werd de predatiedruk van Buizerds op fazanten in de buurt van 28 fazantenkwekerijen in Zuid-Engeland bestudeerd. Van de 20.725 uitgezette juveniele fazanten werd volgens jachtopzichters 4.3% opgevreten door Buizerds, 0.7% door uilen, 0.6% door Sperwers, 3.2% door vossen en 0.5% door andere zoogdieren. Tijdens 7% van 91 bezoeken aan buizerdnesten werden resten van fazanten gevonden. Van de gezenderde Buizerds vertoonde 8% een associatie met een fazantenkwekerij. Buizerdpredatie kwam vaker voor wanneer er op de uitzetplek weinig dekking van struiken was, open loofbos de boomlaag vormde en er grote aantallen fazanten werden uitgezet. Bij slechts 21% van de 55 uitzetacties werden >2 fazanten per week gedood. Slechts een minderheid van de Buizerds associeerde met kwekerijen, en predatie was alleen fors indien de lokale omstandigheden daartoe de gelegenheid boden (gebrek aan dekking in vorm van struiken, veel zitposten voor Buizerds). In Nederland hebben we dit 'probleem' overigens veel slimmer opgelost met een verbod op het uitzetten van fazanten (al bestaat ook hier een groot verschil tussen wet en werkelijkheid) (Centre for Ecology and Hydrology, Winfrith Technology Centre, Dorchester, Dorset DT2 8ZD, UK).

Kenward R.E., Walls S.E. & Hodder K.H. 2001. Life path analysis: scaling indicates priming effects of social and habitat factors on dispersal distances. *J. Anim. Ecol.* 70: 1-13.

Onder deze cryptische titel gaat een verhaal schuil over de dispersie van jonge Buizerds uitgerust met rugzakzenders in Zuid-Engeland. Het behandelt factoren die daarbij van betekenis zijn. De eerste fase wordt gekenmerkt door verplaatsingen rond het nest en niet verder dan 2 km (post-nuptiale fase). Daaropvolgende dispersie wordt bespoedigd indien een broedsel uit meerdere jongen bestond, maar ook bij afwezigheid van wormenrijke leemgronden rond het nest. De afgelegde dispersieafstanden waren het grootst onder jongen uit kleine broedsels, maar ook indien er verhoudingsgewijs weinig kort grasland rond het nest voorkwam (foerageergebied). Volgende verplaatsingen werden verder bespoedigd bij afwezigheid van leembodems en kort grasland, vooral indien er veel andere Buizerds waren en de foerageeromstandigheden slecht waren (heide, lang gras). In hun eerste herfst bleven Buizerds langer hangen in gebieden met veel landbouw, daarna was er een sterke tendens zulke gebieden juist te verlaten. Factoren binnen een halve km rond het nest waren van grote invloed op latere dispersie. Dit kan een genetische achtergrond hebben, maar ook samenhangen met de habitatkwaliteit rond het nest (Centre for Ecology and Hydrology, Winfrith Technology Centre, Dorchester, Dorset DT2 8ZD, UK).

Kopij G. 1998. Stomach contents, biometrics and tail moult of Lesser Kestrels *Falco naumanni* overwintering in the Bloemfontein area, South Africa. *Journal of African Raptor Biology* 13: 10-14.

Maaginhoud van 34 Kleine Torenvalken leverden Orthoptera (vooral Acrididae) en Coleoptera (vooral Scarabaeidae) op, wat minder Arachnidae (vooral Solifugae), Chilopoda, Blattodea en Mantodea. Het hoge aandeel Orthoptera houdt verband met de neerslaghoeveelheid; in droge zomers is dit minder. Vrouwtjes begonnen eerder met staartrui dan mannetjes, maar er was weinig rui-synchronisatie tussen individuen (Nat. Univ. Lesotho, Dep. Biology, P.O. Roma 180, Lesotho, Southern Africa).

Krüger O. & Lindström J. 2001. Lifetime reproductive success in common buzzard, *Buteo buteo*: from individual variation to population demography. *Oikos* 93: 26-273.

Gebaseerd op individuele herkenning (verenkleed) van Buizerds in Westfalen; studieduur 11 jaar (eigenlijk te kort om reproductief succes gedurende een buizerdleven te bekijken, omdat Buizerds ouder dan 11 jaar kunnen worden). Voor beide geslachten gold dat slechts 17% van de adulte vogels de helft van het totale aantal jongen produceerde. De broedvogels werden ingedeeld naar kleurenfase (donker, intermediair, licht). Het bleek dat alleen de intermediaire vogels (65% uitmakend van de populatie) 10-15x meer jongen aan de populatie toevoegden dan de lichte (30% van de populatie) of donkere (6%) vogels. Deze uitkomst lijkt me alleszins de moeite waard aan andere populaties te meten, zeker gezien de waarschijnlijke toename van lichte vogels in de Nederlandse populatie in het laatste decennium (ok212@cam.ac.uk).

Krüger O., Lindström J. & Amos W. 2001. Maladaptive mate choice maintained by heterozygote advantage. *Evolution* 55: 1207-1214.

Buizerds vertonen een sterk polymorfisme in hun verenkleed, van zeer donker tot zeer licht. De aanwijzingen zijn talloos dat lichte en donkere vormen een geringere

fitness hebben dan intermediaire vormen. Niettemin kiezen Buizerds een partner met dezelfde kleur, dus licht met licht, donker met donker, enzovoort, leidend tot minimaal fite homozygotie. Dit evolutionair gezien onaangepaste gedrag pleit tegen een partnerkeus gebaseerd op 'goede genen'. Dat dit gedrag toch in stand blijft kan het best worden verklaard op basis van heterozygote voordelen die polymorfisme in stand houden, in samenhang met niet-genetische voordelen van partnerkeus door seksuele inprenting. Via modellen wordt aannemelijk gemaakt dat de partnerkeus niet zozeer willekeurig is noch gebaseerd op een keuze van dezelfde morf, maar op een keuze van de op de moeder gelijkende morf. Zie ook Schreiber *et al.* 2001, J.Orn. 142: 34-48, besproken in De Takkeling 9: 181-182. Interessant om aan Nederlandse vogels te bestuderen (zie artikel hierboven). Geen informatie wordt gegeven over aantalsverloop van Buizerds en habitatkeuzes van de onderscheiden morfen; zitten witte en donkere vogels verhoudingsgewijs vaker in voedselarme habitats. Zo ja, is dan hun keuze altijd nog een betere dan in het geheel niet broeden? Van de uitersten, in het bijzonder de donkere morf, is bovendien het materiaal gering. De uitkomsten staan of vallen bovendien met juistheid van individuele herkenning op basis van kleedverschillen (schetsen en foto's, dus niet vangsten); daarvan wordt in dit artikel geen onafhankelijke test gegeven (adres: zie boven).

Langgemach T. & Henne E. 2001. Störche *Ciconia ciconia*, *C. nigra* und Kraniche *Grus grus* im Beutespektrum des Seeadlers *Haliaeetus albicilla*. Vogelwelt 122: 81-87.

Geeft een overzicht van aanvallen (en het succes ervan) van Zeearenden op ooievaars en kraanvogels. Verschillende zaken vallen daarbij op: zelden succesvol, meestal gericht op vogels waar al iets mee aan de hand was (maar ook kunnen gezonde vogels ten prooi vallen) en persistente aanvallen zijn noodzakelijk om tot succes te leiden (Akazienweg 1, D-14715 Stechow, Duitsland).

Maanen W. van, Goradze I., Gavashelishvili A. & Goradze R. 2001. Trapping and hunting of migratory raptors in western Georgia. Biological Conservation International 11: 77-92.

De wetenschappelijke en uitgebreide editie van het verhaal in De Takkeling 9: 118-134 (Molenstraat 79, 7411 NR Deventer).

Meyburg B.-U., Ellis D.H., Meyburg C., Mendelsohn J.M. & Scheller W. 2001. Satellite tracking of two Lesser Spotted Eagles, *Aquila pomarina*, migrating from Namibia. Ostrich 72: 35-40.

Een onvolwassen en een bijna-volwassen Schreeuwarend werden in Namibië uitgerust met een satellietzender. In zuidelijk Afrika hingen ze vooral rond in gebieden waar recent regen was gevallen; hiervoor legden ze makkelijk 100-en km af. De onvolwassen arend vertrok op 26 februari uit Angola, arriveerde op 11 maart aan de zuidzijde van het Tanganyikameer, en van daaraf abrupt 45° draaiend pal naar het noorden, door Soedan en Egypte en via de Rode Zee naar Turkije en het broedgebied in Hongarije op de grens met Roemenië. De subadult had een vreemde actie in petto. Deze vloog vanuit Noord-Namibië door Oost-Angola en de Centraal Afrikaanse Republiek min of meer NNO richting Rode Zee, daarbij dus over

aanzienlijke oppervlakten regenwoud vliegend (tot nu toe onbekend dat ze dat deden). Deze vogel arriveerde op 30 mei in de zuidelijke Oekraïne. Beide vogels broedden niet, wat verklaart waarom ze 1.5-2.5 maanden later dan de adulte vogels in Europa aankwamen. Overigens aardig dat onvolwassen dieren terugvliegen naar Europa; meestal wordt aangenomen dat deze vogels in Afrika achterblijven. De vliegbaan van Europa naar zuidelijk Afrika volgde de inmiddels welbekende route via de Nijl naar Tanganyika (B.-U.M, Wangenheimstr. 32, 14193 Berlin, Duitsland).

Mitschke A. & Baumung S. 2001. Brutvogel-Atlas Hamburg: Revierkartierung auf 768 km² Stadtfläche zwischen 1997 und 2000. Hamb. avifaun. Beitr. 31: 1-344. Gebonden. ISSN 0340-5168, ISBN 3-00-008070-8. DM 30.- (excl. porto en verzendkosten). Te betrekken via: Heiko Hudeczek, Lehrter Str. 16, 30559 Hannover, Duitsland).

De sterke toename van stadsavifauna's is in zoverre verheugend dat er meer belangstelling komt voor wat ons boven het hoofd hangt: een verstedelijkt West-Nederland waarvoor Oost-Nederland als park fungeert en waarin bescherming voor planten en dieren alleen nog virtueel bestaat. Hamburg wordt al decennia lang door actieve vogelaars inderzocht. In onderhavig boek is Hamburg ruim genomen, dus inclusief aanzienlijke oppervlaktes overstromingsvlaktes (groenland, 13.5%), water (8.2%), akker 7.5%), bos en parken (7.8%), heide, ruderaal velden, volkstuintjes, boomgaarden, enzovoort. Op een oppervlak van 747 km² maken binnen- en tuinstad samen 30.5% uit, daarnaast is er nog een aanzienlijk industriegebied. Dit hele gebied is in blokken van 100 ha verdeeld; in elke km² werden representatieve proefvelden gelegd die kwantitatief werden geïnventariseerd (deels via turfmethode en met 3-5 bezoeken, dus niet te gebruiken als exacte dichtheid, alleen als relatieve maat van dichtheid binnen één soort). Een geweldige klus, maar wel eentje die mooie dichtheidskaarten oplevert op een ondergrond die voor de betreffende soort als voorkeurshabitat geldt. Op die manier krijgen we in een oogopslag te zien welke vogels steden mijden als de pest, en welke juist daar hun hoogste dichtheid bereiken (talrijkste soorten zijn merel, kool- en pimpelmees, huismus, winterkoning, groenling en houtduif, in die volgorde). In 1997-2000 werden 160 broedvogelsoorten vastgesteld (inclusief exoten, die gelukkig ook worden behandeld), voor een stad een hoog aantal (deels veroorzaakt doordat stroomgebied van Elbe ten zuiden van Hamburg is toegevoegd). Van alle soorten wordt de geprefereerde habitat beschreven, alsmede de aantalsontwikkeling. Van de roofvogels komen voor: Wespindief (10 paar, stabiel), Bruine Kiekendief (19, afname door habitatvernietiging), Havik (52, toename door ingebruikneming verstedelijkt gebied), Sperwer (60, afname door toename Havik in stad en veranderende bosstructuur), Buizerd (360, verdubbeld in laatste 20 jaar), Torenvalk (150, afname laatste 30-40 jaar, vooral in centrum stad) en Boomvalk (17, waarschijnlijk afname). Verder incidenteel broedgevallen van Rode Wouw en Zeearend (eerste poging in 1999 in Duvenstedter Brook, nestbouw zonder eileg). Uitgestorven zijn Zwarte Wouw, Grauwe Kiekendief en Slechtvalk. Dit boek is voor iedere rechtgeaarde stedeling een belangrijke bron van informatie. Het betreft een verhoudingsgewijs groene stad en

kan zich dus meten met steden als Amsterdam, Den Haag en Groningen. Vergelijkbare stadsavifauna's ontbreken echter in Nederland, al zijn er wel pogingen gedaan voor Amsterdam en Eindhoven.

Pedrini P. & Sergio F. 2001. Golden eagle *Aquila chrysaetos* density and productivity in relation to land abandonment and forest expansion in the Alps. *Bird Study* 48: 194-199.

Doordat er in de Alpen op grote schaal braakliggend boerenland wordt bebost, verdwijnen de kenmerkende alpenweiden, de preferente jachthabitat van Steenarenden. In de centraal-oostelijke Alpen van Italië namen de afstanden tot het dichtstbijzijnde nest van Steenarenden toe met toenemende bebossing. De jongenproductie veranderde echter niet significant over de periode 1984-89. Met de huidige bebossingssnelheid moet rekening worden gehouden met een populatiedaling van 5-9% in de komende 20 jaar, tenzij afnemende menselijke vervolging en toenemend voedselaanbod de verliezen aan habitat maskeren (fabrizio.sergio@zoo.ox.ac.uk).

Penteriani V. 2001. The annual and diel cycles of Goshawk vocalizations at nest sites. *J. Raptor Res.* 35: 24-30.

Adulte Haviken roepen overwegend in het voorjaar: 'kek-kek' als alarmroep en om de partner te activeren, 'wheeo' als exclusieve vrouwtjesroep (prooi-overgave, paring). Jonge Haviken werden steeds vocaler in de 10 dagen na het uitvliegen, daarna sterk afnemend tot 40 dagen na het uitvliegen. Maakt geen melding van prooiaanbreng roep van mannetje (zacht 'kuk'), noch van functie van de klaagroep van het vrouwtje om honger aan te geven (Estación Biológica de Doñana, CSIC, Avda. María Luisa s/n, Pabellón del Perú, 41013 Sevilla, Spain).

Real J., Grande J.M., Mañosa S. & Sanchez-Zapata J.A. 2001. Causes of death in different areas for Bonelli's Eagles *Hieraetus bonelli* in Spain. *Bird Study* 48: 221-228.

De Spaanse populatie Havikarenden neemt sterk af als gevolg van hoge mortaliteit. Hiervoor zijn in het bijzonder elektrocutie (met name van onvolwassen vogels) en menselijke vervolging (vooral adulte vogels) verantwoordelijk. Het leeftijdsverschil in type sterfte wordt veroorzaakt door een verschil in verspreiding: onvolwassen dieren zitten veel in gebieden met hoogspanningsleidingen, terwijl adulte vogels in de broedgebieden een makkelijk doelwit vormen voor vervolging (JR, Departament de Biologia Animal, Facultat de Biologia, Universitat de Barcelona, Av. Diagonal 645, E-08028 Barcelona, Catalonia, Spain).

Ryslavy T. 2000. Herausragender Massenschlafplatz von Rohr- und Wiesenweihen im Europäischen Vogelschutzgebiet (SPA) Belziger Landschaftswiesen im Jahr 1999. *Naturschutz und Landschaftspflege in Brandenburg* 9: 136-139.

Slaapplaatsen van Bruine Kiekendieven kregen vanaf begin augustus vorm, en werden zo'n 3-4 weken gebruikt. Maximale aantallen vielen in de tweede helft van augustus (102-108 ex.), waaronder adulte, tweedejaars en juvenielen (van die laatste namen de aantallen geleidelijk toe met vorderende zomer, waarschijnlijk door toestroom vanuit andere broedgebieden). Er vonden geen onderlinge strubbelingen

plaats (slaapplekken minimaal 1-3 m uit elkaar), noch met de aanwezige Grauwe Kieken. Die laatste slapen gemeenschappelijk rond midden juni en vanaf half augustus, met een piek van 11-19 augustus en een nasleep tot begin september (ook 2kj-vogels). Geeft verder overzicht van slaapplekken elders in Duitsland, en legt link met veldmuisaanbod (Staatliche Vogelschutzwarte Buckow, Dorfstraße 34, 14715 Buckow, Duitsland).

Ryttman H. 2001. Offspring sex ratio and male quality in Goshawk *Accipiter gentilis*. *Ornis Svecica* 11: 79-82.

In 745 Zweedse havikbroedsels werden 953 vrouwtjes en 1054 mannetjes aangetroffen (52.5% man) in 1975-99. Geen beschrijving van de wijze waarop de jongen werden gesekst in het nest (door elf ringers). Het percentage mannetjes varieerden van 60.0, 50.6, 52.7, 53.0 en 53.3% in broedsels met resp. 1, 2, 3, 4 en 5 jongen (totaal resp. 60, 460, 1008, 464 en 15 jongen) (Kantarellvägen 25, 756 45 Uppsala, Sweden).

Schueck L.S., Marzluff J.M. & Steenhof K. 2001. Influence of military activities on raptor abundance and behavior. *Condor* 103: 606-615.

Zoals met veel van dit soort artikelen vlees noch vis. In sommige jaren invloed op roofvogels merkbaar bij start of piek van militaire activiteiten, in andere echter niet. Broedsucces wat minder dan in omliggende gebieden (Snake River, Idaho), maar onduidelijk blijft of dat te maken had met aanwezigheid en activiteit van militairen, dichtheid grondeekhoorns, habitatfragmentatie of een combinatie van deze drie (Ischueck@email.boisestate.edu).

Scott B. & Dickson W. 2001. At last - a conviction for killing a Hen Harrier. *Brit. Birds* 94: 333.

Blauwe Kieken worden in Noord-Engeland en Schotland massaal om zeep gebracht op landgoederen die zijn ingericht op afschot van sneeuwhoenders. Iedereen weet dat, niemand doet er wat aan. Eindelijk is nu een jachtopzichter veroordeeld tot een boete van £2000.- voor het doodschieten van een Blauwe Kiek.

Serra G., Lucentini M. & Romano S. 2001. Diet and prey selection of nonbreeding Peregrine Falcons in an urban habitat of Italy. *J. Raptor Res.* 35: 61-64.

Maandelijkse prooiverzameling van januari 1997 tot en met februari 1999 in het centrum van Florence. Duiven waren naar frequentie (30.4%) en biomassa (54.0%) de talrijkste prooi, daarnaast veel vleermuizen en gierzwaluwen. In totaal werden 18 prooi-soorten gedetermineerd (braakballen en plukresten). Prooigewicht liep uiteen van 7-350 gram; 53% woog minder dan 150 gram. Echte opportunisten, wat ook bleek uit de seizoensvariatie in prooikeus (GS, Istituto Nazionale Fauna Selvatica, via Ca' Fornacetta 9, 50064 Ozzano d'Emilia (Bologna), Italy).

Sockman K.W. & Schwabl H. 2001. Covariation of clutch size, laying date, and incubation tendency in the American Kestrel. *Condor* 103: 570-578.

Het is algemeen bekend dat veel vogelsoorten kleine legsels produceren naarmate het seizoen vordert. Eén van de theorieën hoe dat zo komt, gaat uit van een toenemende neiging van vrouwtjes met vorderend seizoen om eerder tijdens de eileg te gaan

broeden. Die neiging kan samenhangen met de natuurlijke variatie in daglichtduur, maar ook met een seizoensgebonden aanmaak van prolactine, een hormoon dat van invloed is op het broedgedrag. Naarmate het vrouwtje steeds vaster gaat broeden, wordt een grens bereikt die verdere ovulatie uitsluit. In gevangenschap werd een en ander getest met Amerikaanse Torenvalken. Tijdens een 77 dagen durende broedperiode bleek wel de broedvastheid met vorderend seizoen toe te nemen, zonder echter te leiden tot een kleiner legsel. Vroeg leggende vrouwtjes bleken het jaar daarop sneller met broeden te beginnen, en deden daar ook korter over, dan vrouwtjes die laat met leggen waren begonnen. De auteurs suggereren daarom dat legselgrootte en timing van de eileg een individuele kwaliteiten van het vrouwtje zijn, en onafhankelijk zijn van omgevingsfactoren (sockman@jhu.edu).

Spannenburg P. 2001. Eerste broedgeval van een Buizerd in het Windbrekergebied. De Windbreker 2001: 139-140.

Broedgeval in bos bij Sint Maartenszee in Noord-Holland in 2001. Eind mei 3 jongen, op 6 juni 2 geringd. Prooien op 6 juni: 3 konijnen, 1 mol. Ligt pal achter duinen bij Zwanenwater, waar al geruime tijd Buizerds broeden.

Stapert-Beerman T., Bruil A.J., van Zantvoort N., Klijn H. & Haantjes S. (red.) Jaarboek 2000 van het Nederlands Valkeniersverbond "Adriaan Mollen". 60 pp. Te verkrijgen door f20.00 over te maken op giro 76430 t.n.v. Nederlands Valkeniersverbond "Adriaan Mollen", Deskesven 3, 5815 EA Merselo.

Wederom een divers jaarboek, met een overzicht van de verrichtingen van valkeniers van Adriaan Mollen in 2000, veldervaringen, enkele methodologische en geschiedkundige verhalen, een beschrijving van de valkerij zoals uitgeoefend door de Naxi in China en een in memoriam (Philip Glasier - Zoals de valk haar bellen). Oude nummers van de jaarboeken zijn eveneens bij bovenstaand adres te bestellen.

Svensson L. 2001. Pair-hunting among large falcons. Brit. Birds 94: 289-290.

Beschrijft enkele waarnemingen van paarsgewijs jagende Gier- en Sakervalken in resp. Zweeds Lapland en Hongarije. Repeteert enkele broodjes aap, zoals dat de meeste roofvogels niet in de buurt van het nest jagen (onzin) en dat duiven te zwaar zijn om door Sakers naar het nest te kunnen worden gedragen (onzin). Interessant is wel de vraag of paarsgewijs jagen in een hoger jachtsucces resulteert (Sturegatan 60, S-114 36 Stockholm, Zweden).

Tennekes H. 2001. Broeikasramp & weerbericht. Voorspelbare blunders van wetenschap en techniek. Aramith, Haarlem. 128 pp. Softback gelijmd. ISBN 90 6834 187 1. Prijs f21.95.

Niet zonder vilein torpedeert Henk Tennekes in dit boek de optimistische idee dat weer en klimaat voorspelbare grootheden zijn. Als insider (jarenlang verbonden aan KNMI als directeur wetenschappelijk onderzoek) kan hij de mythe ontkrachten dat we -is het niet nu, dan toch binnenkort- in staat zullen zijn het weer over een langere periode dan een week accuraat te voorspellen. En dat het naïef is te denken dat klimaatmodellen enige steek houden. Tegelijkertijd is dit boek óók een *werdegang* van zijn eigen ideeëngoed, van optimistisch gestemde technout (vliegtuigbouw, specialisatie in atmosferische turbulentie) tot neodarwinist, twijfelende Gaia-

aanhanger en eco-logicus (zonder zweverig te worden). In de wetenschappelijke wereld niet echt gemeengoed; veel liever graaft men zich daar in en beoorlogt iedere twijfel met nog meer rekengeweld, modellen en geavanceerde programmatuur. Het boek is goed geschreven, vlot zonder popi te zijn, gevuld met zisprongen, uithalen en scherpe observaties. Wie eens wat anders wil lezen dan de gebruikelijke praatjes rond weer en klimaat, is hier aan het juiste adres. Precies zoals ik me de 'vrolijke wetenschap' voorstel.

Thiollay J.-M. 2001. The Red Kite in Europe: unprecedented decline and a call for action. Newsletter WWGBP 29/32: 2-3.

Afname van Rode Wouw gemeld uit alle delen van Europa, waaronder Duitsland (-25% tussen 1994 en 1997, echter gebaseerd op Mountfordindex en niet-random steekproef), Frankrijk (drastische afname in Alsace, Lorraine, Franche Comte, verdwenen Champagne-Ardenne), Spanje (verdwenen uit Coto Doñana, slechts 4 paren overgebleven op Menorca) en Italië (slechts 5 kleine populaties resteren, de grootste met 150 paren in de Appenijnen; op Sicilië niet meer dan 15-25 paren dankzij constante bescherming). Oorzaken worden gezocht in vergiftiging (in Frankrijk onder meer door enorme gifcampagnes tegen woelmuizen met Bromadioline), maar vooral in nadelige veranderingen in het landschap (intensivering boerenbedrijf) en sluiten van afvalplaatsen (toenemende hygiëne).

Ueta M. & Ryabtsev V.V. 2001. Migration routes of four juvenile Imperial Eagles *Aquila heliaca* from the Baikal region of eastern Russia. Biological Conservation International 11: 93-99.

Vier met rugzakzenders uitgeruste Keizerarenden trokken van het Baikalmeer (broedgebied) via Oost-Mongolië en Centraal Binnen-Mongolië naar de overwinteringsgebieden in zuidelijk China en Thailand. Jongen uit hetzelfde nest volgden verschillende routes. De trekperiode liep uiteen van 29 september tot 29 november. Per dag legden de vogels gemiddeld resp. 102, 103, 138 en 157 km af. De Baikalpopulatie nam af van 300 paren in 1950 naar 40 paren in 1999; in heel Rusland wordt de populatie op 870-1280 paren geschat (waarvan 270-390 in Siberië). Gek genoeg denken de auteurs dat deze afname niet ligt aan habitatveranderingen in het broedgebied; de afgelopen halve eeuw zou er weinig zijn veranderd in de Baikalregio in oostelijk Rusland! Zelfs voor niet-Russische begrippen bestaat er echter een enorme literatuur over de ecologische rampen die zich hebben voorgedaan (tot op de dag van vandaag) rond het Baikalmeer, langs de Baikal-Amoer spoorlijn en in de aangrenzende bossen en steppen. Hoe naïef kun je zijn te denken dat dat geen effect op een grote roofvogelsoort als de Keizerarend heeft gehad (mj-ueta@netlaputa.ne.jp, pribpark@angara.ru).

Vaassen E.W.A.M. 2001. Status of Griffon Vulture *Gyps fulvus* in the Central Taurus Region, southern Turkey-a population estimate. Vulture News 44: 3-17.

Geschat op 35-50 paren Vale Gier, exclusief de 10-15 paren in westelijk Anatolië en 15-20 paar in NO-Anatolië. De totale Turkse populatie wordt op 150-500 paar geschat, aanmerkelijk lager dan tot voor kort werd aangehouden (RRRCT@about.com).

Walls S.S. & Kenward R.E. 2001. Spatial consequences of relatedness and age in buzzards. *Anim. Behav.* 61: 1069-1078.

Jonge Buizerds met rugzakzenders bleken in hun eerste herfst en winter sterk geassocieerd te blijven met hun geboorteplek. Andere nestplekken werden echter niet gemedan, al hielden ze zich gewoonlijk tussen de verschillende nestplekken op. Nestgenoten hadden kleinere activiteitsgebieden met meer overlap in de eerste herfst van hun leven dan niet-nestgenoten, ongeacht de afstand tot het geboortest. Deze verschillen verdwenen met het ouder worden: de activiteitsgebieden werden dan exclusief. Ouders en hun jongen delen dus in het eerste jaar het territorium; daarna niet meer (SSW, Biotrack, 52 Furzebrook Road, Wareham, Dorset BH20 5AX, UK).

Weber M., Niecke M., Gedeon K. & Meyer H. 2001. Quecksilber in Federn des Sperbers (*Accipiter nisus*) aus dem Erzgebirge. *J. Orn.* 142: 313-320.

Analyse van 48 geruide slagpennen van 37 sperwervrouwtjes uit het Erzgebirge, verzameld tussen 1980 en 1998. Vijf steekproeven uit veren van Sperwers uit collecties van vóór 1930 fungeerden als vergelijkingsmateriaal. Het kwikgehalte was het hoogst in veren uit de jaren tachtig. Na 1990 nam het gehalte sterk af, vooral doordat de emissie van lood in het milieu na dat jaar drastisch daalde. Bij één van drie vrouwtjes nam de kwikhoeveelheid in de geruide veren af met vorderende leeftijd (tijdspanne niet aangegeven, noch gecorrigeerd voor kwikhoeveelheid in leefgebied van deze vogel over dezelfde periode; de suggestie wordt gewekt dat leeftijd een belangrijke factor is in hoeveel kwik er in de veren wordt opgeslagen) (MW, Finkenweg 18c, D-06110 Halle, Duitsland).

Zink R. 2001. Neues von den Bartgeiern. *Der Bartgeier, Monitoring-News* Nr. 10: 2-5.

Recente ontwikkelingen rond de uitgezette Lammergeieren in Oostenrijk (bartgeier@aon.at).

Juvenile Lammergeier, Pyreneeën, 1999 (Martijn de Jonge). *Juvenile Bearded Vulture, Pyrenees, 1999.*